

עומקא דפרשה

הקבוצה לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

שם מקום כשם ע"ז

שואל כענין

שער הצינן

תגובות

ערש"ק י אייר תש"ע

אל תפנו אל האלילים

ציור וצילום דמויות אנשים

ראיית בית ע"ז

אחרי קדושים - בענין אל תפנו אל האלילים

אל תפנו אל האלילים

מורנו המרא דאתרא שליט"א*

לעקור עיקר מעיקרי התורה, מזהירין אנו שלא להעלותה על לבנו. וכן בהרהורי תאוה שהפגם בעקבות ההרהור הוא גדול ועצום, וכמ"ש ביומא (כט). הרהורי עבירה קשו מעבירה. משום שהנזק וההשפעה של הרהורי העבירה על גופו ונפשו של אדם, גדולים בהרבה מהמעשה עצמו. ושני אלו כלולים בלאו דלא תתורו - אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. והביאור בחומר האיסור במחשבות הנ"ל הוא בב' ענינים: הא' משום שההרהור משפיע על הנפש, ולכן התוצאה קשה יותר מהמעשה שבגוף. והב' מעשה בגוף הוא דבר שיש לו קצבה, מוגדר בזמן ומוגבל במעשה, משא"כ בנפש שאינה מוגבלת. וכמו שביאר רבינו בחיי (כד הקמח ערך ראש השנה) המאמר הנ"ל: "קשין על הנפש, לפי מחשבת העבירה קבועה בנפש לעולם".

ובענין הראשון האריך הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פ"ח) יעו"ש, והר"ן בדרושו (ו) הביאו בקצרה "שכשהאדם ממרה השם במחשבתו ממרה בחלק היותר נכבד שלו שהוא השכל, אך כשיעשה אותן בגופו עושה אותן בחלק היותר פחות שלו שהוא החומר".

והדברים מבוארים עפ"י הנפש החיים (ש"א פ"ד) שכל כי יתכן ששני אנשים עושין עבירה אחת, ועם כל זה אין עונשן שוה... מטעם שלא היתה מחשבת שניהם שוה בעת עשיית העון והפגם נמשך בהעולמות גם לפי ענין המחשבה בשעת העשייה. ואם האחד הדביק יותר מחשבתו להעבירה. ודאי שהוא ראוי לעונש יותר גדול. כי אז הפגם מגיע ח"ו לעולמות יותר עליונים. ומטעם זה השוגג עונשו יותר קל מהמזיד. ולכן אמרו שהרהורי עבירה קשין מעבירה, עכ"ל. ועי"ש שביאר שישנן ג' בחינות: מעשה דיבור ומחשבה. מעשה כנגד נפש, דיבור כנגד רוח, מחשבה כנגד נשמה. והנשמה היא החלק הגבוה ביותר שבאדם, וכנגדה גם המחשבה היא הבחינה העליונה שבאדם. וכשהאדם פוגם בנשמה - ע"י הרהור, הוא פוגם במקום גבוה, וממילא עונשו חמור בהרבה ממי שפגם רק במעשה או בדיבור.

וכעין זה כ' רבנו בחיי (דברים כט,יח): "ועוד פירשו כי הרהורי עבירה קשין על הנפש מעבירה עצמה, לפי שהרהור תלוי בלב והנפש משכנה בלב, ועל כן כשהוא מטמא אותה במחשבה רעה, קשה יותר מן העבירה עצמה, כי העושה עבירה עצמה אין מחשבתו כל כך טרודה". הרי לנו כמה גדולה ועצומה היא הפגיעה בנפש האדם כתוצאה מהרהור ומחשבה של עבירה, עוד יותר מאשר הפגיעה ממעשה העבירה עצמה.

ועוד בזה, שכשעושה מעשיו בהסתר נוסף חומר בפניית הלב מעם ה', כמו שכתב היערות דבש, (ח"א דרוש יד): וכבר אמרו "הרהור עבירה קשה מעבירה", כי אמרו (ב"ק עט): "החמירה תורה בגנב יותר מבגזלן", שלזה יש מורא לבשר ודם ואין לו מורא שמים. הרי עשה ח"ו עין שלמעלה כאילו אינה רואה. וזהו הרהור עבירה, שימנע לעשות עבירה בפרהסיא מחמת פחד בני אדם, ומהרהר בעבירה, אם כן אין אלקים נגד עיניו. עכ"ל. ועיין במהרש"א בב"ק שם שהגנב, כיון שירא מדין של מטה ואינו ירא מדין של מעלה, הרי הוא כופר בהשגחה ובשכר ועונש של מעלה.

ומצאנו כן להדיא דהוא בכלל דחיקת האמונה במציאות השם, שאחז"ל (חגיגה ז): "כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה, שנאמר, 'כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי'. ופירש"י "כאילו דוחק רגלי השכינה - אומר בלבו, אין השכינה כאן, וכתב 'הארץ הדום רגלי'".

וכ' הרשב"ץ במגן אבות (פ"ב מ"א) ואמרו, שחכם אחד ראה איש אחד עובר עבירה בסתר. אמר לו: אם אתה מאמין שהא-ל יודע מה מעשיך - כמה גדול עונך מנשוא, ואם אין אתה מאמין שהוא יודע מעשיך - כמה גדולה כפירתך!

איתא בשבת (קמט). ת"ר כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות [-כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית - רש"י], אסור לקרותו בשבת. **ודיוקנא עצמה, אף בחול אסור להסתכל בה, משום שנאמר 'אל תפנו אל האלילים'. מאי תלמודא, אמר רבי חנין אל תפנו א-ל מדעתכם.**

וכתב הר"ן (סג: מדפי הרי"ף) והרב בעל הערוך פירש, 'אל תפנו א-ל מדעתכם' - בזמן שאדם מסתכלים בהם אתם מפנין א-ל מדעתכם, עכ"ל. היינו, שעצם זה שמתבונן בדבר המושך את הלב, נתונה כל מחשבתו ומתעסקת בדברים אלו, וממילא הוא מפנה א-ל מדעתו.

והלא מציאות היא, שבעת שהאדם נמשך אחרי ציורים מסעירים ומתמיהים (כמו שפי' שם רש"י), או במציאות ימינו - כשהוא שוקע בקריאה או צפייה, הוא מתנתק מסביבתו, ואינו שם לב למתרחש סביבו. ובודאי שאינו יכול לקיים באתו זמן את מאמר הכתוב 'שוית' ה' לנגדי תמיד', כי כל מחשבתו והווייתו מרוכזים במה שרואה עכשיו, ולית אתר פניו במחשבתו להרהר במציאות הבורא ית'. ועל זה אמרו חכמים "אל תפנו א-ל מדעתכם", אל תביאו את עצמכם למצב של שקיעה כה חזקה ועמוקה, עד שלבכם יתפנה מכל מחשבה אחרת. [משא"כ בשאר עיסוקי האדם, שאין הכרח שישקע עד כדי כך שלא יוכל לחשוב מחשבת קודש. ואף שיתכן ותשתקע כל מחשבתו בהם, לא אסרום חז"ל, כי בעיסוקו בזה אינו **מבטל בפועל** את מחשבת מציאות הבורא ית'].

וזהו טעם וענין האיסור להסתכל בדיוקני וכיו"ב, כי בשעה שהאדם שוקע בהסתכלות כזו, הוא מפקיע עצמו ממציאות המחשבה ב'שוית' ה' לנגדי תמיד'. [וביותר שמצוי מאוד שאם יפנו אליו בעת ההיא להשמיע לו דבר תורה, או אם יגיע זמן תפילה או קביעות לת"ת, אינו מסוגל לנתק את עצמו מאותם מראות מושכים ולמלא את חובתו בעולמו. אכן גם אם מצליח להתנתק, מ"מ בזמן שקיעותו בהסתכלות זו הוא מופקע מ'שוית'י".] ודבר זה הוא בבחינת עבודת אלילים, מכיון שפונה מעם ה' ומשעבד את מחשבותיו והווייתו למציאות אחרת.

וכשהדבר נעשה באופן מתמשך האדם עוזב לגמרי את עבודת ה', כמו שפירש המאירי שם, "ודיוקני עצמה אסורה אף בחול להביט בה, **שהם דברים המושכים לבו של אדם ומפנים אותו לבטלה ומיאשים אותו מעבודת בוראו**".

לכן עלינו להזהר הן על עצמנו והן על ילדינו, שלא לתת בידם משחקים הממכרים באופן שקשה לילד לעזוב אותם ולעסוק בלימודו. וק"ו שיש להזהר מצפייה במחשב וכו', משום שהדבר מאוד מושך ומפנה את לבנו מהחיוכים המוטלים עלינו, ומעבר לבזבז הזמן, שהגם שאין אנו נוהרים בענין זה כ"כ ואיננו יכולים להעיד על עצמינו שכל רגעינו אינם לבטלה, מ"מ איסור גמור הוא להרגיל את עצמנו לאותם דברים המושכים את הלב, משום שאז א"א לחזור בכל רגע לחזור לעבודת ה', ומצב זה הרי הוא מביא אף ל'יאוש מעבודת הבורא'.

ועי' מש"כ בספר חסידים (לה): ...בזמן שאדם הנבזה מחשב לדברים בטלים, או לשמוע דברי הבאי... מיד הוא פונה את לבו לבטלה, מופסדת מכל וכל המחשבה הטובה, אשר היא לחשוב בקדושתו של בוראו וביאתו הטובה, ולהיות במעלה הטובה והטובה לעבוד את ה' מאהבה, ולהיות חפץ במצותיו.

והנה כל האמור, אפילו בדברים שאין בתוכם משום דבר הרהור חטא ועון, דמ"מ הרי"ז בכלל האיסור דאל תפנו אל האלילים. אבל כאשר שומע ורואה דברי הבל מחוסרי אמונה, שאותם דברים הם בגדר מינות ח"ו הרי עובר בעיקר הלאו, כמו שכ' הרמב"ם בהאי ענינא דאל תפנו (פ"ב מהל' ע"ז ה"ג) וז"ל: ולא עבו"ז בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם

*נתבקשנו לפרסם מאמר זה מפאת חשיבותו ונחיצותו

הרב מאיר מנדלסון

א. מקור הענין - איתא בשבת (קמט) שאסור להסתכל בדיוקנא פני ר"ח צורת אדם] שגא' "אל תפנו אל האלילים" מאי לתלמודא אר"ח אל תפנו אל מדעתכם. והתוס' מפרש דבשויה לשם ע"ז, אבל לשם נוי מותר כדמשמע מבנין של קדושים דלא הוו מסתכלי בצורתא דזוזא, מכלל דאחיני מסתכלי, ע"כ. ובר"ה (כד): תנא לא תעשון אתי' כל הפרצופות מותרין [לצייר] חוץ מפרצוף אדם... לא תעשון אתי - ל"ת אותו. [ועי' בריטבי"א שם ובע"ז מג: מה החינך ל"ט למה מדמים אדם להקב"ה].

ב. עי' בהרא"ש (ע"ז גה), והאי דאסרינן צורת אדם דוקא בגולם שלם, אבל צורת הראש בלא גוף שלם מותר, ולא תעשון אותי דכשינן (שצריך שלימות) וליכא חשדא אם אין כל הדמות שלם, ע"כ. וכן סובר תוס' (ע"ז מג: שאני) מבה"ג (קכא) שאנדוטא שהגמ' חייש לחשדא, שהיה צלם דמות אדם כל גופו כידים ורגלים, ע"כ והסמ"ג (לאוין כב) מדייק משמע בפרצוף אדם לבדו לא מצינו איסור, והסמ"ג חולק שלא להקל שלא מצינו ראייה ברורה.

השו"ע (קמ"אז), פוסק כהרא"ש שצורת הראש, או גוף בלא ראש אין איסור (רמ"א וכן נוהגין), אולם הש"ך (לב) מביא את הסמ"ג ומסיים והחמיר תע"ב. ומסביר החכמ"א (פהד, שראוי להחמיר דאיסור תורה, וכ"ד השל"ה בפ"ת יא).

ולענין מטבעות עי' בשאלת יעב"ץ (ח"א ק"ע הובא בפ"ת י') על מעשה דאמשטרדם בעת שנתקבל א' מהרבנים לאב"ד עשו מטבעות ראש עד החזה עם פרצוף פנים שלם בולט, והאריך לבאר שזה איסור גמור, א' ל"ת מהת' ל"ת אתי', ב' שדא דאסור מדרבנן אפי' דאחרים עשו לו. ומחדש שמה שהתיר הרא"ש ראש בלא גוף וזו ראש שלם כלי צורת פנים ניכרת עיי"ש.

ועי' שו"ת דברי מלכיאל (גנח), כמה ראיות נגד זה. ובשו"ת שבט הלוי (ז,קלד) כל הגדולים חולקים על העיב"ץ ואוסרים דוקא גוף שלם ומתירים בפרצוף אפי' ניכרת, ע"כ. ונ"ל להתיר המטבעות לכ"ע אם זה חצי הראש עפ"י הש"ך (כ"ה) שאסרינן רק בצורה שלימה ממש כגון צורת אדם בב' עינים וחוטם שלם אבל לא חצי הציור כהמצירים צד א' של הצורה. והחמ"א (שם) מחמיר בחצי גוף מצד הפנים, עיי"ש.

ג. השו"ע (שם ד) פסק שצורת אדם אסור לעשותם אפי' לנוי, ואם עכו"ם ועלם אסור להשהותם, בד"א בבולטת, אבל בשוקעת כארוג בבגד ושמצירים בכותל בסמנין מותר. והט"ז (י"ב) כ' שהטור הביא הרמב"ן שכל שאסור משום ל"ת אתי, אסור בין שוקעת בין בולט, וכן הביא הר"ן מהראשונים וכתב שכן עיקר ותימא על השו"ע שלא הביא הרמב"ן.

ובענין צורת אדם בדיו, יש ג' שיטות, א' הריטב"א (ע"ז מג: ואב"א) שכל שאסור הוא אפי' בדיו, ולא חילקו בין בולט לשוקע אלא בחקוק, ודיו כבולט, וה"ה לרקום. ב' תוס' (יומא נד) אפי' חשדא ליכא בצירים בצבעים ואין ממשות לכל ואין חשדא רק בבולט. וכע"ז פוסק הר"מ מרוטנברג (במרדכי תת"מ) בצורות במחזורים שאין ממשות עיי"ש. ג' הרמב"ם (פ"ג מע"ז ה"י) מתיר צבע ומדמה לשוקעת וכ"פ השו"ע לעיל.

ד. בענין צילום מנהג העולם שמצלמים אנשים, ועי' לעיל מהעיב"ץ שציור של צבע רוב הפוסקים התירו רק הח"ד החמיר ע"ע. ועי' בשו"ת שלמת חיים (י"ד ב,לג) ששאל להגרי"ח זוננפלד צ"ל על מש"כ היערות דבש הנ"ל אם נכלל מה שמצירים צורות אנשים שלובשים תפילין להורות הלבישה הנכונה, ובדפוס מה שהאומן עושה קודם צורת בולטת ועי"ז מדפיס עיי"ש שאין חשש.

ובמש"נ שרוב הפוסקים מתירים בשוקעת ונכלל בזה לצייר בדיו צורת אדם. [חוץ מהט"ז שהביא הרמב"ן]. אולם הדברי מלכיאל (גנח) החמיר בתמונות של מצלמה עפ"י הריטב"א (לעיל אות ג') שדיו כבולט ואסור מדינא, ואם היה הפסד גדול שלא ישלח צורתו להסוחרים שלו התיר רק ע"י נכרי, ועכ"פ עשה שלא יהי' צורת קומה שלימה. והרגלים לא ייראו, ועיי"ש שמוכח ע"ז שבעוה"ר נעשה כהיתר ע"כ. עכ"ז רואים שזה היה הנהגה הנפוץ, והרבה יהודים היה להם תמונה של הרב מקובנה, ור' נחומקא המורדנא.

הבא"ח (ש"ב מסעי' ט') מתיר בשוקעת ונכון להחמיר בשוקעת לחוש להרמב"ן והר"ן, אך פשוט המנהג להתיר בשוקעת ואין למחות בזה, וצורה בצבע עב נראה בלילה ואסור וצבע קל כדיו על הנייר מותר. ודע כי בזה"ז לוקחים צורת האדם ע"י המכונה החדשה שקוראים "פיתוגראף" כתצלום, וזו עדימה מצבע קל על הנייר הגרי"ח בה בלילה אפי' משהו, ונתפשט אז בכל העולם ודשו בה רבים...

ולפי הגר"נ קרליץ שליט"א (בעם הצורה מהד' ג' חוברת ה' תשנ"א אות ז') לצלם אדם אפי' חשש שלכ' זהו כתיבת צורת אדם שאינה בולטת ולהרמב"א אסור. מ"מ י"ל דלא מחמירין בזה משום דהוי רק גמא, ועכ"פ שמא בגלל זה החמירו צדיקים, ע"כ [כעיי"ז בתשובות והנהגות ח"ג רס"ג].

והעיר הגרפ"א פאלק שליט"א (בעהמ"ח מחזה אליהו) להיתר, דאין הרושם שמתהווה על הפילם נחשב כצויה, וא"א כמעט לראות עליו שום דבר. ובכלל על הפילם הכל מהופך והאדם כצורה לבנה ע"ג רקע שחור ואין זה דרך ציורו.

ראיית בית ע"ז כדי להתלמד הרב הלל גלר

שאלה: מהנדס הרוצה להתבונן בבית ע"ז, כדי להתלמד ממנו כיצד בנוים דברים יפים האם מותר?

תשובה: נאמר במס' ע"ז יא: בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור, וכתב על כך הרמב"ם (פביה"מ): כל עיר שיש בה בית תיפלה שהוא בית עכו"ם בלא ספק אותה העיר אסור לעבוד בה בכוונה, וכל שכן לדור בה... ואם העיר כן, ק"ו דין בית עכו"ם, עצמה שהוא אסור לנו כמעט לראות וכל שכן להיכנס בו, עכ"ל. מבואר בדבריו שכמעט אסור לראות בית ע"ז. ויעוין בש"ך (י"ד קמט סק"א) שהביא את דברי הרמב"ם האלו להלכה. ואם כן אולי גם לשם השתלמות ולימוד אסור. ויעוין עוד בציץ אליעזר (ח"ד סי' צא) שכתב: זכורני עוד מימי קטנותי, דכשהיו צריכים לעבור על יד כנסיה מובהקת שלהם. היו המבוגרים מאיצים בנו לא להסתכל לשם ולמהר לעבור ובדרך המהירות לומר ג' פעמים שקץ תשקצנו וגו', וכפי הנראה המקור לכך הוא מדברי הרמב"ם אלה. וענין הריצה נפסק בדומה לזה בשו"ע (י"ד קמב ס"ט) בלעבור תחת אשירה, עיי"ש. הגם שזה לא דומה ממש לשם עד שיצטרכו לעשות כן גם כן מעיקרא דדינא, אבל יש משם מקור להריצה בכאן משום מדת חסידות, עכ"ל.

עוד יעוין במשנה שכיר (סי' לו) שכתב על פי דברי הרמב"ם הנ"ל, שאין לבנות בית כנסת ליד בית תיפלה, כדי שלא יוכרחו לראותו כל יום בשעה שהולכים להתפלל, וצוין גם לדברי החת"ס (י"ד ס"ט ס"ס קלג) שכתב עפ"י דברי הרמב"ם שאין לישראל לגור במבוי שיש בו בית תיפלה.

ראייה והתבוננות בדיוקנאות הרב אליעזר היין

במג"א סי' שז וכן בשלמת יוסף סי' ח כתוב שעל אף שיש איסור להתבונן בפני דיוקנאות, ראייה בעלמא על כל פנים מותרת. ויש שנחלקו ואסרו אף ראייה בלבד. והנה בביאור"ל סי' רכה מובא חילוק כעין זה כלפי התבוננות באדם רשע, דראיה חטופה בעלמא מותרת וכמדומני שסכברא זו כבר כתב בספר חסידים, והנה לדברי המהרש"א במגילה כח: להתבוננות ברשע אסורה מצד אל תפנו אל האלילים, הרי שיש לדמות את שני הדברים, ואם ראייה בעלמא מותרת באדם רשע הרי שגם בדיוקנאות לכאורה הוא הדין.

הזכרת מקומות ששמום ע"ז הרב יפישר

איתא בסנהדרין סג: עה"פ "ושם אלהים אחרים לא תזכירו", שלא יאמר אדם שמור לי בצד ע"ז פלונית. ונפסק בשו"ע י"ד קמז ס"א - שם (אחים) [קדושים] שלחם שהם כשמות בני"א, אין חשש להזכירם, והוא שלא יקראם כמו שמזכירים אותם העכו"ם בלשון חשיבות. ע"כ.

ועפ"י י"לע בהזכרת שמות ערים ורחובות [המצויים הרבה בחו"ל], ששמן הוא כשם בני"א בתוספת הקדמת המילה SAO/SAIN/SAN שמשמעותן תואר "קדוש". כיצד לנהוג בזה.

ואפ"ל דאע"פ שנקראים כך ע"ש עבודה זרה, מ"מ הוא גם שמם הפרטי של הערים והרחובות, וככה"ג לא נאסר להזכירם, [וקו"מ ממ"ש בהגמ"י פ"ה מע"ז אות ג' ובש"ע ס"ב, ואכמ"ל]. אך בסוגיית הגמ' שם איתא עובדא דהקפיד רבא על מ"ש זולתו שלן בקלנבו, כיון דהוא שם ע"ז [בנו] עיי"ש, אע"פ שהיה שם העיר. ושמא י"ל דהתם שאני עפ"י פירש"י והיד רמ"ה שכתבו דקלנבו נקראת ע"ש הע"ז שבה, דבה דייקא, וע"ד דחילק ר"ג במשנה בע"ז (מד): דאין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי [ע"ז], אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ, וע"ש ברש"י: וה"נ בני"ד האיסור יהא דוקא כשנקראת העיר כן משום שהיא מקום מושב הע"ז, באופן שהיא כספילה אליה, ולא כשהשם ניתן לה רק משום זכרון וכבוד לע"ז כפי המצוי בימינו. (ועי' בשו"ת משנה"ח ח"ט קסט, וצ"ב). ואמנם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה (גיטין יט. לז). בני"ד דהוא הכרח ממש שאני, וצ"ע.

שואל כענין

הרב מנחם כהן

- בשו"ע י"ד ס' קנ מצוה להתרחק מדרך אלילים ד' אמות ולנוהגים לחלק בשיעור ד' אמות היכי שצריך שיעור דבר תורה. להיכן שהוא בין דרבנן. יש לברר כמה ישערו בזה.
- ורהיטת הגמ' בע"ז יד. שהוא מקור הדין שהוא דין הכתוב בתורה הרחק מעליה דרך. בשו"ת שבט הלוי ח"ב נז נשאל בענין נוי סוכה שמויצר בבתי חרושת עבור יום חגם ואידם של הנכרים. אי ראוי להשתמש בזה למצוה כמבואר באו"ח ס' קנד.
- והגם שבזמנה לא אוסרת אפשר שכאן חמיר טפי דמתחלה לכך נוצר ויהא בזה מאיסות למצוה. והקל בטעמו השני לפי שהוא מעשה מכונה אין כאן מחשבה הפוסלת. ויש לברר אי שייך לנידון הנועד בענין לשמה בנעשה במכונה או דכאן עדיף.
- אחד מהרבנים פה ארץ הקודש הורה במי שבידו למנוע עובד זר פילפיני וכדו' מליץ ע"ז מחויב אדונו למנוע בעדו באשר מעיקר הדין יש לנו למנוע נכרי כשכופר תחת ידיו מלעבוד ע"ז. וחיודו הוא, וא"כ ראוי באותם עובדים זרים למנוע מהם להחזיק אותם בכותב שהם מאמינים בהם מצד הענין שיש למנוע מהם מלעבוד ע"ז.
- ומכ"ש שיש בזה נידון של לאו דלא תביא תועבה אל ביתך בהכנסת ע"ז לביתו.

איסור אל תפנו אל האלילים

נאמר בפר' קדושים "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלקיכם" (יט, ד). החינוך (ריג) הגדיר לאו זה "שלא לפנות אחר עבודה זרה במחשבה ובדיבור ואפ"י בראיה". והרמב"ם ב"מ (ל"ת י) כ' "שהזהירונו מנטות אחר עבודה זרה ומהתעסק בספוריה", וביאר שם שהמחשבה והעיון בדברים אלו יעוררו את האדם לבקש אותם ועבודתם. ועי' מנ"ח שהוא **ענף מעבודה זרה** ולכן גם בן נח מוזהר בזה, אבל אינו נהרג על כך. ועי' ספורנו שביאר ענין "קדושים תהיו" שהוא להדמות אליו ית', ולשם כך יש להתעלות בה' הדברות שבלוח הראשון, והן המצוות שבתחילת הפר', וכנגד "לא תעשה לך פסל" אמר אל תפנו אל האלילים שהוא תוספת איסור, ע"ש.

איסור המחשבה [והדיבור] אינו מחשבת ע"ז ממש [דבזה כ' הרמב"ם והחינוך והסמ"ג דילפ"י מהשמרו לכם פן יפתה לבבכם], אלא הבירור על דרך הנהגתם ובדעותיהם, כדלק'. וביאר המהרי"ל דיסקין דזהו סיום הפס' "אני ה' אלקיכם" שפירושו למה אתם צריכים להרהר בהבל וריק הלא יש לכם את תורת ה' להגות בה ולעבוד את ה' בכל לבבכם.

ובכלל האיסור, לקרוא בספרי חיצונים, עי' רמב"ם (פ"ב מהל' ע"ז ה"ב) ובשו"ע או"ח (שו"ט), ועי' קוב"ש ח"ב (מז) שהוא אביזרייהו דע"ז ויהרג וא"י. וכן "אל תפנו אל מדעתכם" שלדעת הרבה ראשונים הוא איסור הסתכלות בצורות שעושין לנוי כדלק'. ובזהר פר' תצוה (קפב); נדרש מכאן שאסור להסתכל בפני אדם הכועס, [מפני שע"ז שורה בתוכו].

עי' מהרש"א במגילה כת. (ח"א ד"ה אסור) דהאיסור **להסתכל בפני אדם רשע**, הוא משום שאסור להסתכל לצד הטומאה ע"ד אל תפנו אל האלילים. וכן הביאו בשם הרמ"ק דמכאן מקור האיסור, וכ"כ במגלה עמוקות פר' וישלח. ועי"ש דמשמע דה"ה בפני גוי.

כ' רבינו בחיי בכד הקמח (ז) דרשו ז"ל כל המסתכל בפני אשה עובר משום אל תפנו אל האלילים. ומקורו בזהר פר' (פג), והובא גם בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח נ"ג).

איסור המחשבה

כ' החינוך (ריג), שלא לפנות אחר עבודה זרה במחשבה או בדבור... כדי שלא יבא מתוך כך לעבוד אותה שנאמר אל תפנו אל האלילים. ואז"ל בספרא אם פונה את אחריהם את עושה אותם אלוהות. כלומר אם אתה מתעסק בעניניה כלומר **להרהר** אחר השגעונות אשר יאמרו המאמינים בה... מכל זה יהיה סיבה שתהיה נפתה אחריה ותעבדה. וכ' שם דאיסור המחשבה בע"ז נכפל עוד במק"א שנאמר (דברים יא, טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם, והוא עפ"י הרמב"ם ב"מ שפירש את הפס' "שכשיעמיק לבך לחשוב בה יהיה זה מביא אותך לסור מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה".

ועיקר ענינו כדכ' הגור"א "שלא יתור במחשבתו כיצד עבודתם". אך האבן עזרא כ' אל תפנו - **אפילו בלב להסתכל**. ומשמע דאיסור המחשבה אינו רק בעצם דרך עבודתה, אלא כל מחשבה בעניניה. ועי' ברא"ם ע"ד רש"י שאל תפנו לעובדם (כרבנן בתו"כ, עי' לק), דע"כ אינו לעובדם ממש שהרי כתיב לא תעבדם, אלא הוא המחשבה לעובדם. [ועי' כלי יקר ס"פ שלח בטעם חומרת המחשבה בע"ז].

איסור ההבטה

אי' בתו"כ (קדושים פ"א י) אל תפנו אל האלילים אל תפנה לעובדם, ר' יהודה אומר אל תפנה **לראותם** ודאי. וכ' הר"מ ב"מ דר"ל שאפילו להסתכל בצורת הצלם אינו מותר, כדי שלא יתעסק בה. ופסק כן בהל' ע"ז פ"ב ה"ב - ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור, שני אל תפנו אל האלילים. אכן רש"י כאן פי' אל תפנו אל האלילים - לעובדם, ולכאוי הוא כתיב בתו"כ ולא כר"י. ובאמת כ"כ הגור"א בדעת רש"י דאין הפי' שלא יסתכל בהם, דא"כ הול"ל אל תביטו, אלא הפי' אל תפנו לעובדם - שלא יתור במחשבתו כיצד עבודתם, ע"ש. וכן נראה מהספורנו שכ'... לא בלבד אסר לקבלם עליו לאלהים [באיסור ל"ת לך פסל], אבל אסר אפילו **לכבדם**. הרי שהוצרך לגדר כבוד כדי לחלקו מקבלת אלהות, ש"מ דלית ליה איסור בהסתכלות. [במושג זקנים הק' על רש"י דבשבת קמט מוכח דאפ"י לראותם אסור, עי"ש היישוב. אכן לדי' רש"י בשבת שם אינו איסור ראיית ע"ז, כמו שיתבאר לק', ולק"מ]. אבל רוב הראשונים נקטו להל' כר"י וכש"י הרמב"ם. וכמ"ש הרמב"ן כאן הכניסו **אפילו ההסתכלות בכלל האיסור**, שלא יתן דעתו בעינים כלל. וכן פי' החזקוני כאן אל תפנו אל האלילים - שלא יזונו עיניכם מהם. וכן להל' בשו"ע יו"ד קמב סט"ו שאסור להסתכל בנוי של אלילים.

גדר ההסתכלות

עי' בל' החינוך (ריג) בפ"י התו"כ "אם פונה אתה אחריהם", - או תביט תמיד בצורות שעושין עובדיה כדי לדעת איכות עבודתה. ע"כ. ומבואר ב' גדרים בהבטה, הא' תמיד, והב' שאינה הבטה בעלמא אלא התבוננות כדי להבין איכות עבודתה. [ועי"ש ובס"מ שהביאו הפס' (דברים ד, יט) ופן תשא עיניך השמימה, שהוא איסור להביט בהם בעין הלב לדעת כוחן ועינין כדי לעובדן]. ומדוקדק בלשון התו"כ "לראותם ודאי" ופי' בהעמק שאלה (נב) שהוא לשון שמכוין לראותה ולא ראייה בעלמא. [וכע"ז כ' בביאור הח"ח דהפי' ראייה ודאית ר"ל בעיין והסתכלות היטב לאפוקי ראייה דרך עראי] וכן נקט המג"א סי' שז סק"ג. ולכאוי מוכרח שעצם הראיה לא נאסרה, שהרי תיקנו **ברכה על ראיית ע"ז**, כמ"ש בשו"ע (רכז, א) שמברך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. ועל בית ע"ז, אומר בית גאים יסח ה' (שם יא).

אכן עי' בהעמק שאלה שם שכ' דמדברי קבלה איכא קפידיא אפי' בראיה בעלמא, ודייק כן מהשאלות. [וצע"ג מברכת ראיית ע"ז]. ובשו"ת לבושי מרדכי (תליתאי או"ח כט) כ' דאסורה אפי' הסתכלות שאינה של הנאה אלא לדעת צורתה, ושמא אפי' לשחוק אסור.

טעם איסור הסתכלות

לפי הר"מ והחינוך טעם האיסור הוא משום שמתוך כך יבא לעובדה. והרמב"ן (בפר') כ' דאפילו ההסתכלות בכלל האיסור, שלא יתן דעתו בעינים כלל. ועי' אגר"מ יו"ד ב' סי' נג דמ"מ אסור אף כשאין שום חשש שמתוך כך יבא לעובדה.

וברבינו ירוחם (נ"ז ח"ה, הובא בב"י) מבואר טעם אחר שכ' אסור לשמוע עלי שיר של ע"ז או להסתכל בנוי ע"ז **כיון שנהנה בראיה**, כדמוכח בפסחים כו. דקול ומראה אין בהן משום מעילה אבל איסור יש בהן. (עי' במרדכי שם). וטעם זה כתב השו"ע יו"ד קמב סט"ו - אסור לשמוע שיר של אלילים או להסתכל בנוי אלילים כיון שנהנה בראיה.

והריקאנטי כ' כי יש בכח הראות לפעול הן לטוב הן לרע. [ולכן עין הרע מזיק]. ועל כן הזהיר הקב"ה את ישראל שלא לשלוח חוש הראות באלילים, כי הוא נותן מזון לציצה"ר המתפרנס משם.

הסתכלות בדיוקנא של ע"ז

בשבת קמט. דיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים, מאי תלמודא אמר רבי חנין אל תפנו אל מדעתכם. (ועי' במדב"ר כג, ט).

ונחלקו הראשונים אם "דיוקנא" הכוונה לצורת ע"ז או שהוא איסור נוסף, דהתוס' כ' שהוא כשעשאה לשם ע"ז, אבל לשם נוי מותר. וכן מבואר ברמב"ן בפר' דהוא איסור הסתכלות בדיוקנות של ע"ז. וכ"ד הרמב"ם (ל"ת י) והסמ"ג (לאוין יז) ורבינו ירוחם (נ"ז ח"ה), כנ"ל שהוא ל"ת מהתורה להתבונן בע"ז. [אכן עי' ריטב"א במכות כו: דבמקום דאמר "משום שנאמר" הוא אסמכתא בעלמא].

ועי' כס"מ (פ"ב מע"ז) שהק' דא"כ אמאי אמרי' בגמ' מאי משמע וכו', והלא פשטיה דקרא הכי משמע שלא יפנה ויביט לאלילים. ויישב דהו"א דאל תפנו משמעו שלא יפנה ללכת בדרכיהם, וקמ"ל דהוא איסור הסתכלות מכיון שבזה מפנה א-ל מדעתו.

הסתכלות בדיוקנא - ציורי נוי

רש"י בשבת שם פי' "כגון בנ"א המציירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית". וכ"ד הרי"ד כדלק'. וכ"מ בתוס' בע"ז נ. דלא איירי בצורה של עבודה זרה, [אבל התירו במה שרגיל לראות תדיר].

ולפי"ז הוא איסור נוסף, משום "אל תפנו אל מדעתכם". ופסקו כן הרדב"ז (ח"א קז) והבר"י (יו"ד קמב), וכ"כ החכמת אדם (פה ט) שאסור להסתכל בצורת אדם שהרי נקרא פסל ועובר משום אל תפנו אל האלילים. אכן עי' בשו"ת צפנת פענח (וורשא סי' נז) דהאיסור רק בצורה שהיא דבר הבדוי ולא בצורת אדם שאנו מכירין.

ונחלקו הראשונים במשמעות הדרשא. דרש"י פי' "אל מדעתכם" - אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם וחלל שלכם, אלילים לשון חללים. והיינו שלא לפנות לחלל הדעת והלב ע"י ההתבוננות בהבלים. [ועי' תוס' בשבת קטז: ד"ה וכ"ש] שהוא בכלל מושב לצים].

ועי' תוס' ר"ד דרב חנין דייק מדלא כתיב אלהים אחרים, אלא אלילים, דמשמעו דבר ריק, והיינו שאע"פ שהצורה לא נעשתה לע"ז אלא לציור בעלמא, מ"מ אל תפנו בהם.

אך הרי"ן (סג: מדי"ה) אחר שהביא פירש"י כ' והרב בעל הערוך (ערך פן א) פירש אל תפנו אל מדעתכם בזמן שאתם מסתכלים בהם אתם מפנים א-ל מדעתכם. [כלו' דלרש"י הוא מל' פניה כפשוטו ואלילים ל' חללים. ולהערוך הוא לשון פינוי, ואלילים כפשוטו].

רשימה זו מעודכנת לשבת אחרי מות קדושים

זמן	נושא	מקום	טל'
9-1	דף יומי עיוני	פתוח	9740575
9-1	שבת	בית אבא	9761927
9-1	נשים נזיקין	בית תפילה	0548454140
9-1	הספק יסודי	פתוח	0526109631
שעה וחצי בבוקר	הלכה	פתוח	9744772
שעתיים 9-1	דף יומי	פתוח	0527644586
9-12	פתוח	ברכפלד	0573101991
9-1	הלכה	אזור בית אבא	0548429572
9-1	בחור נזיר ישראל רמה מתקדמת	נזר ישראל	0527657872
9-1	שבת עיון להלכה	ברית יצחק	0573105166
10-1	ג'מ עיון	עדיף ברכפלד	0548426868
9-1	הגזול עצים- עיון קל	עדיף בית שלום	9740276
10-1	דף יומי	גמיש	0504119216
11-12:30	סנהדרין, פרק הגשרפין פתוח	קרית ספר	0573142774
9-1	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
9-1	שבת מלאכות	בית אבא	0527671832
אחרי הנץ או 5:30	גמרא	פתוח	0527635843
9-1	הלכה עיון, דובר אנגלית	בית תפילה (מקום ככולל)	9744031
1:45-2:30	מעוניין ללמוד עם בחור	גמיש	9797405
4-7	הלכה	עדיף חפציבה	0527687837
5-7	עדיף בבא קמא- גמיש	גמיש	0527120955
2-7 (חלקי)	תערובות	ברכפלד	9743044
5-6	שבת	ברכפלד	0573136277
4-7	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
4-7	עדיף נושא הלכתי	פתוח	0737257272
4-7	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
4:30-6:30	דף יומי	אזור היכל יצחק	0504128728
4-7	גמרא חולין, דובר אנגלית	בית תפילה (מקום ככולל)	9744031
4-7	גמרא	פתוח	0527641354
5-7	גמרא	פתוח	0527605337
5-7	מכות	פתוח	0573161942
5-7	קידושין, עניני עבדים	בית יצחק	0548452369
7-9	גמ'	גבעה דרומית	9298785
שעתיים 9-12	נשים נזיקין כדף ליום	זכרון משה	9298964
9:30-11	פתוח	אזור חפץ חיים	9744120
6-9 חלקי	עמוד עיון קל	ברכפלד	0573105740
9-10:30	בב"ח	קמ"ח	0722511236
8-11	תערובות	חפציבה	9743044
11:15-12	דף יומי מהיר	ברכפלד	0527664200
9-11	לולב הגזול עיון	פתוח	0573130351
8:30-10:30	2 דף לשבוע	ברכפלד	9742448
9-11	מפעל הש"ס 70 דף, פתוח	פתוח	0527635935
9-11	קידושין בקיאות	חפציבה \ גרין- פארק	0548462669
9-10:30	סנהדרין בן סורר, דף וחצי לשבוע- השולח עמ' לשבוע	הגבעה הדרומית	0737249079
9-11	גמ'	פתוח	0527640528
9-11 פעמיים בשבוע	מעוניין ללמוד עם בחור	פתוח	9797405
9-10:30 פעמיים בשבוע	גמרא- הלכה- הגדה	ברכפלד	050411403

בוקר

א"מ

ערב

תגובות

לגליון פ"ה - בגדי כהונה

זמן רב התקשיתי בדבדה נח: מבור ששכונברים בשוק של טבחים עשוי להנתז על הבגדים דם [כגרים או יותר]. ואיך הכהנים שהיו שכיחים בבית המטבחים לא ניתז עליהם דם, שע"ז נפסלים בגדיהם, ואין מכבסין אותם. ולפמש"כ הר"י ליסיצין (בענין בגד"כ מטושטשין) שע"י קצת דם אין נפסלין, או עכ"פ ככה"ג אין מכבסין אותן, א"ש.

משה אריה (בהר"ב) הלוי במברג

מה שהעיר הרמ"ש כהן שליט"א איך משה רבנו שהיה גבוה י' אמות נכנס למשכן, שאם התכופף צ"ב [למ"ד ששימש בח' בגדים] דחשיב מרושלין. ולכא"ר ר' זכיון דכשעומד בדרך כל אדם ל"ח מרושלין גם כשמתכופף ל"ח מרושלין. ויש להביא ראיה לזה משחיטה שבמקדש שהבהמה היתה צמודה לקרקע בטבעות הקבועות בקרקע עזרה כמב' ברש"י סוף סוכה, וא"כ תמיד היה צריך להתכופף (ולא אשכחן דהוי סכינים ארוכים). ויש לדחות דשחיטה לאו עבודה ול"ב כהונה ולא בגדים, אבל ביה"כ בעי כה"ג ובגדים, וגם בשבת כ' הרש"ש יבמות לג: דבעי כהונה וא"כ בעי בגדים, ואף דכ' שם בסו"ד דביעבד כשר בזר מ"מ נ"מ לכתחילה דחזי דל"ח מרושלין. ויל"ע.

יחזקאל נויבירט

לגליון פסח

א. **בענין הלל על המצה**, הר"י כץ שליט"א הק' ברש"י פסחים לו. שעונין עליו דברים, גומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה. לפי המ"ב תעג ס"ק עו ש"עליו" פירושו בפני המצה. הרי ההלל נאמר אחרי שכבר נאכלה המצה. וי"ל דכוונת רש"י לתחלת ההלל, וכדגמ' לקמן קטו: דמפורש שאומרים אגדתא והלילא לפני רחצה. דכל מזמור הפותח בהללוקה נקרא הלל, כבשבת קיח: נפסד"ז נראים הלל. וברש"י שופטים ו' י"ג פסח היה וכו' הקרני אבא את ההלל ושמתיו שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים. מפורש שבצאת ישראל שאומרים לפני רחצה נקראה הלל, ומשי"כ רש"י "שגומרים" עליו את ההלל, כבר כ' תוס' סוכה מד: ד"ה כאן, שאי"ז לשון גמר, אלא גומר פירושו אומר ולק"מ.

ב. **בענין תליית פת**, הר"ש רוברג שליט"א הביא מש"כ באור לציון (ח"ב פ"ב ס"ח) שתולה פתו הוא ענין סגולי. ומחילוק הגמ' בין פת לבשר ודגים כאורחיה הוא, פירש שהוא משום שמבזה הפת. ולעדנ"ל בפ"ב באופן אחר, דכמו שמצינו במ"ב קס"ז ס"ק צ' שכשנותנין פרוסת המוציא ביזו כמו שנותנין אב"ל, עלול דליתרע מזליה ח"ו להיות אב"ל, כך כיון שרק עני דרכו תלתו פתו בסל, כל התולה פתו קשה לעניות. משא"כ בשר ודגים שאומרים לפני רחצה נקראה הלל, ובזה א"ש מש"כ רש"י חגיגה ה. ד"ה לתליתא וכו' לקנות בשעת הדחק מזון שהוא תולה בסלו וכו', ול"ק ק"ו תוס' שם עליו, דלא שכיר תלתו הלחם כי קשי לעניותא, כי מיירי בעני שדרכו בכך.

יצחק ליסיצין

לגליון פ"ח - מורה הלכה בפני רבו

בענין הקושיא ששמואל היה מורה הלכה בפני רבו אצל עלי, הלא להפריש מאיסור דאם שחיטה עבודה צריך בגדי כהונה, תירצו האחרונים שאם כהן עושה הוי עבודה כדמוכח ברש"י יבמות לג: שכת' שאין כאן משום זרות, עיון שם ברש"י. ועיון עוד מדר' ויקרא כ"ב שבמדבר שחטו ע"י כהן ותמוה הלא שחיטה כשרה בזר עיון זבחים י"ז: שהטעם שאיתא בחולין אבל במדבר נאסר בשר תאוה ולימא בחולין לכן שחיטה הוי עבודה ועיון מלאו הרועים את ע' בשם ר' לוי יצחק מברדיטשוב שנחלקו בילקוט אם שחיטת צפ"מ צריך כהן ותלוי אם יש שחיטה לעוף מהת' או לא דאם אין שחיטה לעוף מהת' ליתא בחולין ולכן צריך דווקא ע"י כהן ועדיין תמוה מל' המדר' משמע שלפי ר"ע שהותר בשר נחירה א"צ כהן כיוון שהנחירה במקום שחיטה וא"כ גם בעוף אף למא"ד אין שחיטה בעוף מהת' צריך נחירה כדאיתא בחולין דף כ' בתוס' וברשב"א ולכן עדיין צ"ב מדברי הרב מברדיטשוב זצוק"ל, הנ"ל.

הרב אליעזר יחיאל קונשטט

במש"כ הרב אלקנה גלעזר שליט"א לתלות מחלוקת רש"י ותוס' בסנהדרין כג. אם בד"מ יש איסור של מורה הלכה בפני רבו, יש לציון שאכן המהר"ק שורש קס"ט כתב לבאר פלוגתת רש"י ותוס' סנהדרין כג כמוש"כ שנחלקו אם בד"מ יש איסור של מורה הלכה בפני רבו, וכתב שם המהר"ק דהסברא לחלק משום שממון קל דאפשר בחזרה וגם שהוא מסור ביד ב"ד להפקיר ע"ש. אמנם הגר"א בס"י רמ"ב סק"ח כתב דרש"י ותוס' נחלקו לשיטתם אם לתלמיד חבר מותר להורות בפני רבו וע"כ רש"י ס"ל דבסנהדרין היה אחרי שנעשה לו לתלמיד חבר ע"כ הורה בפניו.

אהרן קסלר

לגליון פ"ט - בענין לשון הרע שלא בשנאה

במש"כ בשער הציון דברמב"ם פ"ז מהל' דעות ה"ד משמע דגדר לה"ר בוא דוקא כשמדבר בשנאה מן הראוי להדגיש דגם לפי הפשוטות ברמב"ם [שלא לפי היד הקטנה]. מ"מ הדבר אסור שהרי הדיוק הוא ממש"כ דאבא לה"ר כשמספר דרך שחוק וקלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה. וא"כ החילוק בין הפשוטות לבין היד הקטנה הוא רק בחומר האיסור ככה"ג שאינו מדבר בשנאה, אם הוא מדבר או מדאורייתא.

נושאי הגליונות הקרובים

- אמור - קידוש השם
- כהר בחוקות - עבד עברי
- במדבר - שמחת ת"ת
- נשא - ברכת כהנים
- כהעל"ת - מידת הענוה

ד"ת מתאימים (עד 700 מילים) אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', תגיבות "עומקא דפרשה" שבפתיח אוצה"ס "בית יוסף" רח"ו שד"ח, ובכריכילד ליד כיה"כ" בני הישיבות" שד' יחזקאל. או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net או למייל: gal200@neto.bezeqint.net. חומר יתקבל בכל שבוע עד יום ג' בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים. גליון עומקא דפרשה יו"ל בס"ד מדי שבת, במודיעין עילית, רמת שלמה אילעד. [הנושא אחיד והכתבים ממני המקום] ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

לע"נ

הגה"צ ר' שלמה בן ר' מיכאל יהודה כהן זצ"ל

עשה תרומתך קבע
תורמים לעניי העיר זרואים ישועות

